

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARI PEDAGOGLARINING KASBIY KOMPETENSIYALARINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BAHOLASH MEZONLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Tugalov Ravshan G'ulomovich

Qoraqalpoq davlat universiteti tadqiqotchisi, Samarqand, O'zbekiston

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21943776>

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablari pedagoglarining kasbiy kompetensiyalarini raqamli texnologiyalar asosida baholash mezonlarini takomillashtirish masalalari tahlil qilingan. Zamonaviy ta'lim tizimida pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini aniqlash, baholash va rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tadqiqotda xorijiy, MDH va mahalliy olimlarning ilmiy qarashlari o'rganilib, mavjud baholash yondashuvlari tahlil qilindi. Shuningdek, pedagoglarning kasbiy faoliyatini obyektiv va tizimli baholashga xizmat qiluvchi raqamli mezonlar hamda indikatorlar taklif etildi. Tadqiqot natijalari pedagoglar faoliyatini monitoring qilish samaradorligini oshirish, malaka oshirish jarayonlarini takomillashtirish va ta'lim sifatini yuksaltirishga xizmat qiladi. Mazkur takliflar pedagoglarning kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash hamda ta'lim muassasalarida samarali boshqaruv mexanizmlarini joriy etish uchun muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: kasbiy, kompetensiya, pedagog, raqamli, texnologiyalar, ta'lim, muhit, baholash, mezonlar, monitoring, sifat, yondashuv, platforma.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ КРИТЕРИЕВ ОЦЕНКИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ПЕДАГОГОВ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ НА ОСНОВЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация: В данной статье проанализированы вопросы совершенствования критериев оценки профессиональных компетенций педагогов общеобразовательных школ на основе цифровых технологий. В современной системе образования особое значение приобретает определение, оценка и развитие профессиональных компетенций педагогов. В ходе исследования были изучены научные взгляды зарубежных, российских и отечественных ученых, а также проанализированы существующие подходы к оцениванию. Кроме того, предложены цифровые критерии и индикаторы, обеспечивающие объективную и системную оценку профессиональной деятельности педагогов. Результаты исследования способствуют повышению эффективности мониторинга деятельности педагогов, совершенствованию процессов повышения квалификации и улучшению качества образования. Представленные предложения имеют важное значение для поддержки профессионального развития педагогов и внедрения эффективных механизмов управления в образовательных учреждениях.

Ключевые слова: профессиональный, компетенция, педагог, цифровые, технологии, образование, среда, оценивание, критерии, мониторинг, качество, подход, платформа.

IMPROVING THE CRITERIA FOR ASSESSING THE PROFESSIONAL COMPETENCIES OF GENERAL SECONDARY SCHOOL TEACHERS BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES

Abstract: This article analyzes the issues of improving the criteria for assessing the professional competencies of general secondary school teachers through the use of digital

technologies. In the modern education system, the identification, assessment, and development of teachers' professional competencies have become increasingly important. The study examines the scientific perspectives of foreign, CIS, and national scholars and analyzes existing assessment approaches. In addition, digital criteria and indicators are proposed to ensure an objective and systematic evaluation of teachers' professional activities. The research findings contribute to enhancing the effectiveness of teacher performance monitoring, improving professional development processes, and increasing the quality of education. The proposed recommendations are significant for supporting teachers' professional growth and implementing effective management mechanisms in educational institutions.

Keywords: professional, competency, teacher, digital technologies, education, environment, assessment, criteria, monitoring, quality, approach, platform.

KIRISH. Bugungi kunda jahon ta'lim tizimida ta'limni raqamlashtirish jarayoni jadal sur'atlarda rivojlanmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, sun'iy intellekt, bulutli xizmatlar va raqamli ta'lim platformalarining keng joriy etilishi pedagog faoliyatiga yangi talablarni yuzaga keltirmoqda. Shu bois ta'lim jarayonini tashkil etish, boshqarish, monitoring va baholash tizimlari ham tubdan yangilanmoqda. Bunday sharoitda pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini doimiy baholab borish va ularni rivojlantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Xalqaro tajribaga ko'ra, ta'lim sifati ko'p jihatdan pedagogning kasbiy tayyorgarligi, zamonaviy metodlarni qo'llashi hamda raqamli texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalariga bog'liq. Shu sababli rivojlangan davlatlarda pedagog kompetensiyalarini baholashning zamonaviy va kompleks yondashuvlari joriy etilmoqda. Bunda nafaqat nazariy bilim, balki amaliy faoliyat, innovatsion yondashuv va raqamli vositalardan foydalanish darajasi ham hisobga olinadi.

Hozirgi zamon pedagogi faqat fan bilimiga ega bo'lish bilan cheklanmay, balki raqamli ta'lim resurslaridan foydalanishi, masofaviy va aralash ta'limni tashkil eta olishi, o'quv jarayonini individuallashtirishi hamda ta'lim natijalarini tahlil qila olishi zarur. Bu esa pedagog kasbiy kompetensiyasi tarkibini qayta ko'rib chiqish va uni baholash mezonlarini zamon talablariga moslashtirishni talab etadi.

O'zbekiston Respublikasida ham ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, pedagoglarning kasbiy salohiyatini oshirish va xalqaro standartlarga moslashuv davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda ta'lim muassasalarini raqamlashtirish, elektron resurslarni rivojlantirish hamda pedagog faoliyatini baholash tizimini takomillashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda [1].

Shu bilan birga, amaliyot tahlili pedagog kompetensiyalarini baholash tizimida ayrim muammolar mavjudligini ko'rsatmoqda. Jumladan, mezonlarning yetarli darajada aniq emasligi, subyektiv yondashuvlarning mavjudligi, ko'rsatkichlarning to'liq emasligi hamda raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasining pastligi baholashning obyektivligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Raqamli texnologiyalar esa ushbu muammolarni bartaraf etishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Elektron platformalar, monitoring tizimlari va raqamli portfoliolar pedagog faoliyati haqidagi ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va baholash jarayonini sezilarli darajada takomillashtiradi. Bu esa baholashning shaffofligi va ishonchliligini oshiradi hamda boshqaruv qarorlarini qabul qilishni yengillashtiradi.

Mazkur holatlar pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini raqamli texnologiyalar asosida baholash mezonlarini ilmiy jihatdan takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Shu nuqtai nazardan, mavjud yondashuvlarni tahlil qilish va zamonaviy talablar asosida yangi baholash mezonlarini ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega bo'lib, tadqiqot aynan shu masalalarga qaratilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish, rivojlantirish va baholash masalalari so'nggi yillarda pedagogika va ta'lim menejmenti sohalarida muhim ilmiy yo'nalishlardan biriga aylangan. Kompetensiyaviy yondashuvning keng joriy etilishi pedagog faoliyatini baholash mezonlarini qayta ko'rib chiqish va zamonaviy talablarga moslashtirish zaruratini yuzaga keltirdi. Shu bois kasbiy kompetensiya mazmuni, uning tarkibi hamda baholash mexanizmlarini o'rganish muhim ahamiyatga ega.

Kasbiy kompetensiya tushunchasi ilk bor D. McClelland tomonidan ilmiy muomalaga kiritilib, unda kasbiy muvaffaqiyat faqat bilim darajasiga emas, balki ularni amaliyotda qo'llash, muammolarni hal etish va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatiga ham bog'liqligi ta'kidlangan [2]. R. Boyatzis kompetensiyani bilim, ko'nikma, qadriyat va shaxsiy sifatlarning integratsiyasi sifatida talqin qiladi [3]. L. Shulman esa pedagogik kompetensiyaning muhim asosi sifatida fan, pedagogik va metodik bilimlar integratsiyasini ko'rsatadi [4].

Ta'limning raqamli transformatsiyasi sharoitida pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini baholash alohida yo'nalishga aylangan. Yevropa Komissiyasining DigCompEdu modeli pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini baholashda xalqaro standart sifatida qo'llanilmoqda [5]. UNESCOning ICT Competency Framework for Teachers hujjati esa pedagoglarning AKTdan foydalanish, raqamli muhitda o'qitish va innovatsion yondashuvlarni qo'llash kompetensiyalarini belgilab beradi [6].

MDH olimlari, jumladan I.A. Zimnyaya kompetensiyani integrallashgan shaxsiy sifat sifatida, A.V. Xutorskoy esa kompetensiyani talablar majmui va kompetentlikni ularni amalda bajarish qobiliyati sifatida izohlaydi. A.A. Verbitskiy, V.V. Serikov va E.F. Zeerlar faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv va amaliy tajribaning ahamiyatini ta'kidlaydi [7,8,9].

O'zbekistonlik olimlar ham pedagog kompetensiyalarini rivojlantirish va ta'lim sifatini oshirish bo'yicha muhim tadqiqotlar olib borgan. N. Saidahmedov pedagogik texnologiyalarni, R. Ishmuhamedov innovatsion yondashuvlarni, U. Begimqulov AKT imkoniyatlarini, B. Xodjayev esa pedagogik kompetentlik va ta'lim sifati masalalarini o'rgangan [10,11,12,13].

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, pedagog kompetensiyalarining nazariy asoslari yetarlicha o'rganilgan bo'lsa-da, ularni raqamli texnologiyalar asosida kompleks baholash, avtomatlashtirilgan monitoring tizimlarini joriy etish hamda yagona raqamli platforma orqali tahlil qilish masalalari hali to'liq tadqiq etilmagan. Ayniqsa, baholash mezonlarini raqamli indikatorlar bilan uyg'unlashtirish va pedagog rivojlanishini doimiy monitoring qilish bo'yicha ilmiy izlanishlar yetarli emas.

Shu jihatdan mazkur tadqiqot pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini raqamli texnologiyalar asosida baholash mezonlarini takomillashtirishga qaratilgan bo'lib, bu yo'nalishda ilmiy va amaliy bo'shliqni to'ldirishga xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot umumiy o'rta ta'lim maktablari pedagoglarining kasbiy kompetensiyalarini raqamli texnologiyalar asosida baholash mezonlarini takomillashtirish masalasini ilmiy jihatdan

o'rganishga qaratildi. Tadqiqot jarayonida nazariy va amaliy jihatlarni chuqur tahlil qilish, mavjud yondashuvlarni o'rganish hamda yangi baholash mezonlarini ishlab chiqish maqsadida bir-birini to'ldiruvchi ilmiy tadqiqot metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqotning metodologik asosini kompetensiyaviy, tizimli va faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvlar, shuningdek raqamli transformatsiya konsepsiyasi hamda ta'lim sifatini boshqarish nazariyalari tashkil etdi. Ushbu yondashuvlar pedagog faoliyatini kompleks o'rganish va zamonaviy talablar asosida baholash mezonlarini ishlab chiqish imkonini berdi.

Kompetensiyaviy yondashuv asosida pedagog faoliyati nafaqat bilim va malaka, balki amaliy faoliyatni tashkil etish, muammolarni hal qilish va kasbiy rivojlanish ko'nikmalari nuqtai nazaridan baholandi. Tizimli yondashuv esa kasbiy kompetensiyani o'zaro bog'liq elementlar majmui sifatida ko'rib chiqishga xizmat qildi, natijada pedagogning kasbiy, metodik, raqamli, kommunikativ va innovatsion faoliyati yagona tizim sifatida tahlil qilindi.

Tadqiqotda qiyosiy tahlil metodi orqali xorijiy davlatlar, MDH mamlakatlari va O'zbekiston tajribasi solishtirildi. Xususan, Yevropa Ittifoqining DigCompEdu modeli hamda UNESCO tavsiyalari o'rganilib, ilg'or tajribalarni milliy tizimga moslashtirish imkoniyatlari baholandi [5,6,14].

Kontent tahlil metodi yordamida ilmiy adabiyotlar, dissertatsiyalar, normativ-huquqiy hujjatlar va xalqaro hisobotlar o'rganildi. Kuzatish va umumlashtirish metodlari orqali esa amaldagi baholash tizimlari tahlil qilinib, subyektivlik, mezonlarning yetarli aniqlanmaganligi va raqamli texnologiyalardan foydalanishning cheklanganligi kabi muammolar aniqlandi.

Tadqiqotning axborot bazasini O'zbekiston Respublikasining ta'limga oid qonun hujjatlari, Prezident farmon va qarorlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari, vazirlik me'yoriy hujjatlari hamda xalqaro va mahalliy ilmiy manbalar tashkil etdi [1].

Pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini baholash mezonlari quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha ishlab chiqildi: kasbiy-pedagogik faoliyat (dars sifati va natijadorlik), metodik kompetensiyalar (zamonaviy metod va texnologiyalarni qo'llash), raqamli kompetensiyalar (AKT va raqamli platformalardan foydalanish), kommunikativ kompetensiyalar (muloqot va hamkorlik), innovatsion faoliyat (yangi yondashuvlarni joriy etish) hamda kasbiy rivojlanish faolligi (malaka oshirish va uzluksiz ta'lim).

Xulosa qilib aytganda, tadqiqot metodologiyasi pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini baholashni kompleks o'rganish, mavjud tajribalarni tahlil qilish hamda raqamli texnologiyalar asosida takomillashtirilgan mezonlarni ishlab chiqishga xizmat qildi. Ushbu yondashuv natijalarning ilmiy asoslanganligi va amaliy ahamiyatini ta'minladi.

TAHLIL VA NATIJALAR. Tadqiqot davomida umumiy o'rta ta'lim maktablarida pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini baholash amaliyoti, mavjud normativ-huquqiy hujjatlar hamda milliy va xorijiy tajribalar qiyosiy tahlil qilindi. Natijalar pedagog faoliyatini baholash tizimi shakllangan bo'lsa-da, raqamli transformatsiya talablari nuqtai nazaridan uni takomillashtirish zarurligini ko'rsatdi.

Tahlillar amaldagi tizimda bir qator muammolar mavjudligini aniqladi. Jumladan, baholash mezonlarining yagona standartlarga asoslanmaganligi hududlar kesimida turlicha yondashuvlarni yuzaga keltirmoqda, bu esa natijalarning taqqoslanuvchanligi va obyektivligini pasaytiradi. Shuningdek, baholash jarayonida inson omilining yuqori darajada ta'siri ayrim hollarda natijalarning xolisligini cheklamoqda.

Yana bir muammo sifatida pedagog faoliyatiga oid ma'lumotlarning tarqoq holda saqlanishi va ularning yetarli darajada tizimli tahlil qilinmasligi qayd etildi. Bu holat pedagoglarning kasbiy rivojlanish dinamikasini chuqur o'rganish imkoniyatlarini kamaytiradi.

Tahlillar shuni ham ko'rsatdiki, baholash jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi yetarli emas. Elektron bazalar, avtomatik monitoring va raqamli tahlil vositalarining cheklangan qo'llanilishi baholashning tezkorligi va aniqligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Aniqlangan muammolarni bartaraf etish maqsadida takomillashtirilgan raqamli baholash mezonlari tizimi ishlab chiqildi. Ushbu tizim pedagog faoliyatining asosiy yo'nalishlarini qamrab oladi va baholashning xolisligi hamda shaffofligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, pedagog kompetensiyalarini baholashda raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi alohida yo'nalish sifatida ajratildi. Unda elektron resurslar yaratish, LMS platformalaridan foydalanish, onlayn baholash vositalari hamda masofaviy ta'lim texnologiyalarini qo'llash ko'nikmalari inobatga olinadi.

Shuningdek, "Pedagogik samaradorlik ko'rsatkichlari" sifatida o'quvchilarning o'zlashtirish natijalari, dars sifati, faollik va turli tanlovlardagi yutuqlar hisobga olinishi taklif etildi. Bu pedagogning ta'lim jarayonini samarali tashkil etish darajasini aniqlash imkonini beradi.

"Kasbiy rivojlanish faolligi" yo'nalishi pedagogning malaka oshirish, seminar va ilmiy-uslubiy faoliyatdagi ishtirokini qamrab oladi. "Innovatsion faoliyat" esa yangi metodlarni joriy etish, mualliflik ishlanmalarini yaratish va raqamli loyihalarda ishtirok etish kabi ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi.

Taklif etilgan modelning muhim jihati barcha ko'rsatkichlarni yagona raqamli platforma orqali boshqarish imkoniyatidir. Bu tizim ma'lumotlarni avtomatik yig'ish, tahlil qilish va pedagoglarning kasbiy rivojlanish dinamikasini kuzatish imkonini beradi.

Umuman olganda, o'tkazilgan tahlillar pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini raqamli texnologiyalar asosida baholash ta'lim sifatini oshirish, monitoring tizimini takomillashtirish hamda boshqaruv samaradorligini kuchaytirishga xizmat qilishini ko'rsatdi. Taklif etilgan mezonlar tizimi esa ushbu jarayonlar uchun ilmiy-amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR.

XULOSA. Olib borilgan tadqiqot natijalari ta'lim tizimida raqamli transformatsiya jarayonlari pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini baholash yondashuvlarini takomillashtirish zarurligini ko'rsatdi. Zamonaviy ta'lim muhitida pedagog faoliyatini faqat an'anaviy usullar orqali baholash yetarli bo'lmay, raqamli texnologiyalardan foydalanish, innovatsion metodlarni qo'llash va ta'lim natijalarini tahlil qilish kabi kompetensiyalarni ham inobatga olish talab etiladi.

Tadqiqot davomida amaldagi baholash tizimida ayrim muammolar mavjudligi aniqlandi. Jumladan, baholash mezonlarining yetarli darajada standartlashtirilmaganligi, inson omilining ta'siri, ma'lumotlarning tarqoqligi hamda natijalarni tizimli tahlil qilish imkoniyatlarining cheklanganligi pedagoglarning kasbiy salohiyatini obyektiv baholashga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Tahlillar raqamli texnologiyalar asosidagi baholash tizimi ushbu muammolarni bartaraf etishda samarali vosita ekanligini tasdiqladi. Bunday tizim pedagog faoliyatiga oid ma'lumotlarni yig'ish, saqlash va tahlil qilish imkonini berib, baholashning shaffofligi, xolisligi va ishonchliligini oshiradi.

Shuningdek, pedagoglarning kasbiy-pedagogik faoliyati, metodik tayyorgarligi, raqamli kompetensiyalari, kommunikativ qobiliyatlari, innovatsion faoliyati va kasbiy rivojlanish faolligini

yagona tizim asosida baholash maqsadga muvofiqligi aniqlandi. Ayniqsa, raqamli kompetensiyalarni baholash mezonlari zamonaviy ta'lim talablarining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini raqamli texnologiyalar asosida baholash mezonlarini takomillashtirish ta'lim sifatini oshirish, pedagoglarning kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash hamda ta'lim tizimini samarali boshqarishning muhim omillaridan biridir.

TAKLIFLAR. Tadqiqot natijalari asosida quyidagi takliflarni amaliyotga joriy etish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi:

1. Pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini baholash uchun yagona raqamli platformani yaratish.
2. DigCompEdu modelining asosiy elementlarini milliy ta'lim tizimiga moslashtirish.
3. Pedagoglarning elektron portfoliolarini yuritish amaliyotini keng joriy etish.
4. Baholash va monitoring jarayonlariga sun'iy intellekt asosidagi analitik vositalarni bosqichma-bosqich tatbiq etish.
5. Baholash natijalaridan pedagoglarning individual kasbiy rivojlanish dasturlarini ishlab chiqishda foydalanish.
6. Raqamli kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan malaka oshirish kurslari va amaliy treninglarni kengaytirish.
7. Baholash mezonlarini ta'lim tizimidagi o'zgarishlar hamda yangi texnologik talablar asosida muntazam takomillashtirib borish.

Mazkur takliflarni amaliyotga joriy etish pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini baholash tizimini yanada takomillashtirish, ta'lim sifati monitoringini kuchaytirish hamda ta'lim muassasalarida samarali raqamli boshqaruv mexanizmlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. McClelland D.C. Testing for Competence Rather Than for Intelligence. – American Psychologist, 1973.
3. Boyatzis R.E. The Competent Manager. – New York: Wiley, 1982.
4. Shulman L.S. Knowledge and Teaching: Foundations of the New Reform. – Harvard Educational Review, 1987.
5. European Commission. DigCompEdu: European Framework for the Digital Competence of Educators. – Luxembourg, 2017.
6. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. – Paris, 2018.
7. Zimnyaya I.A. Klyuchevye kompetentsii kak rezultat obrazovaniya. – Moskva, 2004.
8. Xutorskoy A.V. Klyuchevye kompetentsii kak komponent lichnostno orientirovannogo obrazovaniya. – Moskva, 2003.
9. Verbitskiy A.A. Kompetentnostniy podxod i teoriya kontekstnogo obucheniya. – Moskva, 2004.
10. Saidahmedov N. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2012.
11. Ishmuhammedov R. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2018.
12. Begimqulov U. Ta'limda axborot texnologiyalarini joriy etish masalalari. – Toshkent, 2016.

13. Xodjayev B. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent, 2017.
14. OECD. Teachers and School Leaders as Lifelong Learners. – Paris, 2020.

